

Urad deželne registrature in stanovski arhiv od nastavitve registratorja v 16. stoletju do upravnih reform v času Marije Terezije

MATEVŽ KOŠIR

V 15. in 16. stoletju se je pomen deželnih stanov vse bolj večal. Od leta 1431 dalje se na Kranjskem omenja deželni zbor. Vzporedno z večanjem pomena stanov sta se širila tudi stanovski uradniški aparat in obseg pisarniškega poslovanja. Na čelo uslužbencev deželne pisarne je bil postavljen deželni tajnik (od začetka 16. stoletja). Prejemke in izdatke dežele ter višino davkov je vodilo in računalo deželno knjigovodstvo (oz. računovodstvo), ki ga je vodil deželni knjigovodja (vsaj od leta 1575). Knjigovodja je bil v tesni povezavi z uradom glavnega prejemnika (prvič ga srečamo že v 15. stoletju), ki je skrbel za deželno blagajno. Skupaj s stanovskim poslovanjem se je večala tudi količina stanovskega spisovnega gradiva. Leta 1509 so deželni stanovi začeli voditi serijo registraturnih protokolov, leta 1530 pa tudi serijo sejnih zapisnikov.¹ Približno od srede 16. stoletja so dobili sejni zapisniki značaj pravih zapisnikov, ki so jih pisali sproti na samih zasedanjih in sistematično za vse vrste stanovskih zasedanj. Na prvi poskus vodenja neke vrste sejnega zapisnika pa kaže že obsežna kopijalna knjiga kranjskih deželnih stanov iz leta 1519.²

Kakor izpričuje zapis iz leta 1548,³ je v prvi polovici 16. stoletja spisovno gradivo deželnih stanov hranil deželni pisar. V deželni pisarni pri hranjenju spisov ni bilo velikega reda, razen pri deželnih svoboščinah, ki so bile shranjene v posebni skrinji, katere ključ so imeli deželni poverjeniki.⁴ Za urejenost stanovskega gradiva so skrbeli tudi deželni poverjeniki (prvič jih srečamo leta 1518, stalni so bili od leta 1540).⁵

V prizadevanju, da bi povečali red v spisovnem gradivu, so stanovi sklenili nastavitve registratorja, ki naj bi skrbel za njihove spise. Tako so 13. novembra 1586 nastavili prvega registratorja. To je bil Hans Haltenspill. Skupaj s

poverjenikom Francem pl. Scheyerjem sta pregledala spise v deželni pisarni in jih uredila. Poverjeniki so deželnemu registratorju v hrambo izročili tudi ključ od skrinje, v kateri so bile shranjene deželne svoboščine.

Za novega registratorja so stanovi priskrbeli tudi primerne prostore. Že marca leta 1585 so stanovi na deželnem zboru sklenili, da bodo pri takratnem preurejanju deželne hiše priskrbeli prostore za nujno potrebne deželne uradnike: deželnega tajnika, deželnega knjigovodjo in prihodnjega deželnega registratorja. Poleg pisarne so za vsakega izmed njih sklenili urediti tudi primerno stanovanje. Marca 1585 so nato na deželnem zboru, ob razpravljanju o graditvi deželne hiše potrdili prejšnji sklep, da morajo nekateri deželni uradniki dobiti stanovanje v deželni hiši. Posebno deželni namestnik (oziroma deželni upravitelj - *Landesverweser*) je poudaril pomen registrature in se pri tem skliceval na pomen, ki ga urejenosti registrature pripisujejo druge dežele. Prav zato je bilo po njegovem nujno potrebno, da je pri deželi nastavljen stalen registrator, ki mu pripada tudi službeno stanovanje. Njegovo stališče so na deželnem zboru podprli tudi drugi deželani: stiški opat, poverjenik Franc pl. Scheyer, kostanjeviški opat, novomeški prošt, ljubljanski kanonik Samuilen, poverjenik Mert pl. Gall, pl. Werneck in drugi. Po razpravi je deželni zbor sklenil, naj se stanovi dogovorijo z gradbenim mojstrom Martinom, da bo v deželni hiši uredil stanovanja za deželnega tajnika, deželnega knjigovodjo in deželnega registratorja. Bistriškemu priorju pa so pisali, da naj v ta namen priskrbi gradbeni les.⁶

Prvo deželno hišo so si kranjski stanovi uredili že leta 1467, ko so kupili hišo na Novem trgu v Ljubljani.⁷ Deželna hiša je postala kraj zasedanj deželnega zbora in deželnega odbora. Leta 1506 je deželna hiša pogorela in takrat je v njej zgorel tudi najstarejši del stanovskega arhiva. Po letu 1518 je postala deželna hiša tudi kraj, v katerem so uradovali poverjeniki in glavni prejemnik. Zasedanja deželnega odbora pa so bila izjemoma še vedno tudi v privatnih hišah, podobno so v privatnih hišah občasno poslovali tudi poverjeniki.⁸ Leta 1584 so stanovi začeli

¹ Več o sejnih zapisnikih glej: E. Umek, *Sejni zapisniki kranjskih deželnih stanov*, Arhivi XVII (1994), str. 100 sl.

² AS, Stan. I, fasc. 211, Copeybuch der von Krain. Landschaft mit der Kais. Regierung nach dem tode Maximilians gepflogenen Unterhandlungen. B. Seuffert, *Drei Register aus den Jahren 1478-1519*, Innsbruck 1934.

³ AS, Stan. I, šk. 875.

⁴ AS, Stan. I, šk. 937, C. P. (Carniola Pragmatica) 1 (knjiga), 2 (protokol), 2 (člen), v sejnem zapisniku fol.

⁵ Več o poverjenikih glej: M. Košir, *Stanovski poverjeniki in stanovski odbor ter instrukciji za poverjenike iz let 1540 in 1542*, Arhivi XXII (1999), str. 159 sl.

⁶ AS, Stan. I, fasc. 405, šk. 734.

⁷ A. Dimitz, *Geschichte*, I, str. 324.

⁸ AS, Stan. I, C. P. 1, 3, 2 (fol. 261) (1580).

graditi novo deželno hišo na kraju, na katerem je stala stara deželna hiša, ki je bila leta 1511 poškodovana v potresu. Poglavitni vzrok za graditev nove deželne hiše so bile povečane deželne potrebe, za katere je bila stara deželna hiša premajhna. Zato so stanovi leta 1584 za ta namen kupili še nekaj hiš na Novem trgu.⁹ Od mesta Ljubljane so takrat izposlovali, da so dobili za ureditev deželne hiše tam na voljo štiri hiše.¹⁰

Osrednji deželni uradi so po sklepih stanov morali poslovati v novi deželni hiši. To so bili poverjeniki (ki so bili v bistvu deželnostanovska vlada), glavni prejemnik (skupaj z deželnostanovsko blagajno), knjigovodja skupaj z deželnim knjigovodstvom, deželni tajnik skupaj z deželno pisarno ter deželni regulator z arhivom. Uradne ure so imeli vsak dan razen ob nedeljah in zapovedanih praznikih od 7.00 do 13.00. To je veljalo predvsem za poverjenike, pravi uradniki (tajnik, knjigovodja, regulator itd.) pa so morali biti v uradu, če je bilo treba, tudi popoldne po kosilu. Pozneje so za te uradnike določili nov delavnik: od 8.00 do 11.00 dopoldne in popoldne od 14.00 do 17.00. Ob uradnih urah je predsednik urada poverjenikov moral najti vse te uradnike na njihovem delovnem mestu. Vsi uradniki pa so morali biti navzoči v uradu tudi v času stanovskih zasedanj.¹¹ Deželna hiša je rabila poleg naštetih tudi v druge namene. Stanovi so v njej prirejali poročna in druga večja praznovanja, šolo borjenja in druga "časna kratkočasje". Del deželanov je imel o tem pomisleke, saj se jim deželna hiša ni zdela primeren kraj za to.

Septembra 1586 so stališče o regulatorjevem stanovanju v deželni hiši sprejeli še deželani na zasedanju odbora. Sprejeli so sklep, da je treba nastaviti regulatorja, se pozanimati, kakšna dela vse naj bi opravljal in kakšna je praksa drugod, ter sklenili, da mu pripada stanovanje v deželni hiši. Novembra je bil novi regulator nastavljen in konec leta 1586 se je deželni regulator Halten-spill vselil v novo deželno hišo. Zanimanje za službo deželnega regulatorja pa je bilo že takoj na začetku veliko. Sredi decembra 1586 je Gašper Heymajer prosil stanove za podelitev takrat že zasedenega mesta stanovskega regulatorja. Stanovi so njegovo prošnjo zavrnilo z utemeljitvijo, da so trenutno vsa uradniška mesta zasedena.¹²

Deželni regulator je ob nastopu službe prisegel poslušnost kranjskim deželnim stanovom. Obvezal se je, da bo skrbel za stanovsko registraturo in za vse tisto, kar ji pripada. Za to bo skrbel prizadevno ter pri tem upošteval deželne svoboščine in druge deželne listine. Nikomur ne bo izdal nobenega podatka iz spisov v registraturi ali mu kar koli o tem povedal, niti prijatelju, še

manj pa si bo s tem skušal pridobiti kakšno ugodnost ali se pustil komu podkupiti. Obljubil je, da se bo tega držal tako takrat, ko bo opravljal svoje delo, kot tudi po tem, vse do svojega groba. Obljubil je nadalje, da bo v stanovski pisarni in stanovskem arhivu vse, tako stare kot tudi nove spise, ki bodo vsakodnevno tja prispeli, razvrstil na svoja mesta, in da bo ves čas skrbel za dobro urejenost spisov v uradu. Deželnih protokolov in drugih stanovskih obravnav ne bo nosil iz urada registrature brez dovoljenja poverjenikov. Ob morebitni stiski ali bolezni deželnega tajnika ga bo nadomeščal in njegovo delo opravljal tudi, če bo mesto deželnega tajnika zaradi kakega drugega vzroka prazno. Prisegel je, da bo vedno spoštoval in izpolnjeval ukaze poverjenikov, jim izkazoval dolžno pokorščino in jim na njihov ukaz poročal o svojem delu in o vsem, kar bodo želeli. Pri delu bo skrbel za koristi dežele in njen napredek, izogibal se bo kakršni koli škodi. Storil bo vse, kar pristoji zvestemu in delovnemu regulatorju. Prisegi je sledila še običajna protestantska prisežna formula.¹³

Novembra 1586 je bil tako v deželni hiši urejen deželni arhiv "Landschafft Archivum",¹⁴ vanj so stanovi postavili regulatorja in zanj uredili tudi stanovanje. Tiste spise, ki v deželni pisarni niso bili več potrebni in so bili "pretečeni" oziroma odposlani, je deželni tajnik sproti predajal regulatorju. Deželni regulator je za svoje delo prejemal plačo. Prostori arhiva v 16. stoletju niso bili namenjeni le za shranjevanje spisov, ampak se je dogajalo, da so imeli v registraturi stanovi celo manjša zasedanja, tako na primer 1. junija 1591.¹⁵

Ko je začel novi regulator urejati stanovski arhiv, se je postavilo tudi vprašanje razmejitve stanovskega arhiva od drugega gradiva. Zato so stanovi leta 1587 sprejeli sklep, da spisi ogradnega sodišča ne sodijo v deželnostanovsko registraturo.

Leta 1589 je Halten-spilla na mestu deželnega regulatorja nasledil Boltežar Kuralt. Istega leta so stanovi zaradi obilice dela pri urejanju in registriranju spisov dodelili regulatorju za pomoč pri njegovem delu adjunkta, ki pa je moral imeti primerno znanje o spisih.

Adjunkt regulatorja je bil na začetku obenem tudi adjunkt deželnega knjigovodje. Kot adjunkt regulatorja je moral opravljati ta dela v registraturi: vse zapisnike posvetovanj, druge spise in obravnave, ki so bile izročene v registraturo, je moral označiti in razporediti. Nato jih je vpisal v protokol, določen za to. Spise je odnesel v registraturo in jih razvrstil, odložil in shranil po mestih glede na rubrike. Ves čas je moral skrbeti za dobro urejenost registrature. Kadar pa ni bil zaposlen v registraturi, je adjunkt pomagal kot

⁹ A. Dimitz, *Geschichte*, III, str. 215.

¹⁰ AS, Stan. I, C. P. 1, 4, 12 (fol. 386, 390, 566) (1585), C. P. 1, 5, 19 (fol. 462).

¹¹ AS, Stan. I, C. P. 1, 3, 9. NB (fol. 331) (1583).

¹² AS, Stan. I, Protokol IV, šk. 878, 366v.

¹³ AS, Stan. I, šk. 571.

¹⁴ AS, Stan. I, C. P. 1, 4, 16.

¹⁵ AS, Stan. I, C. P. 1, 6, 7. fol. 88.

adjunkt knjigovodje pri delu knjigovodstva.

Ob nastopu službe je moral tudi adjunkt registratorja prisesti, da ne bo ničesar, kar bo prebral v spisih, ki so shranjeni v registraturi ali arhivu, ali druge tajnosti, ki bi prišle pisno ali ustno do njega, nikoli nikomur sporočil, ampak bo vse to odnesel s seboj v grob. Prav tako je prisegel, da ne bo nobenih spisov iz registrature ali od drugod nikomur dajal brez dovoljenja poverjenikov. Opravljal bo vse, kar mu bodo ukazali poverjeniki, registrator in knjigovodja.

Perizhoff ob navedbi, da so deželni stanovi že leta 1589 nastavili adjunkta registratorja,¹⁶ hkrati pove naj bi mesto zasedla oseba, ki je registraturo že poznala. Ko so stanovi nastavljali osebe v registraturo, so bili posebno pozorni na to, da so tja nastavljali le znane in izkušene osebe, v nobenem primeru pa ne tujca.

16. julija 1596 je kot deželni registrator prisegel Hans Krazenbacher. Kot deželni registrator je občasno lahko nadomeščal tudi deželnega tajnika. Leta 1601, ko je bilo mesto deželnega tajnika prazno, so deželani menili, naj bi delo tajnika v obdobju, ko je bilo njegovo mesto nezasedeno, opravljal kar registrator.¹⁷ Stanovi so tako istega leta imenovali Krazenbacherja še za deželnega tajnika.¹⁸ 18. julija 1607 je stanovom prisegel kot deželnostanovski registrator na Kranjskem Sebastijan Asch, ki je bil dotlej tajnik deželnega glavarja. Da je lahko nastopil službo deželnega registratorja, je moral pustiti službo pri deželnem glavarju. K njegovi odločitvi, da zamenja službo, je pripomoglo dejstvo, da mu je služba deželnega registratorja in deželnega podtajnika prinesla več denarja kot služba tajnika pri deželnem glavarju.¹⁹ Ob prisegi Sebastijana Ascha so bili navzoči predsednik urada poverjenikov Herbart baron Turjaški, poverjenik Jurij Andrej pl. Kacijanar, glavni prejemnik Danijel pl. Gall in deželni tajnik Hans Fridel.²⁰ Deželni registrator, ki je bil podrejen neposredno poverjenikom, je moral podati prisego ob njihovi navzočnosti.

Povečana skrb za stanovski arhiv je narekovala zahtevo po primerno izobraženi osebi. Marca 1610 so stanovi sklenili, da mora deželni registrator pred nastopom službe pokazati znanje latinščine.²¹ Kvalifikacije deželnega registratorja so bile tudi tema razprave na deželnem zboru februarja 1612. Tam so stanovi sprejeli sklep, da mora biti oseba, ki upravlja deželnostanovski arhiv, stanovom znana in za to delo usposobljena. Morala je biti študirana in znati je morala upravljati z registraturo ter imeti za to primerne

izkušnje. Službe v arhivu, ne glede na druge kvalitete, ni mogel dobiti tujec. Zaposleni tam so morali biti zvesti deželi in znati so morali čuvati stanovske tajnosti. Poleg tega je moral biti deželni registrator oseba, ki je dobro sodelovala z deželnim tajnikom, saj je tajnik pogosto potreboval podatke iz arhiva.²²

Deželnega registratorja so stanovi včasih pritegnili tudi k drugim pomembnim opravilom v deželi. Leta 1613 je deželni registrator Felicijan Kirchberger obenem opravljal tudi službo vojaškega tajnika.²³ To so februarja 1614 stanovi potrdili v sklepu, da je v stiski deželni registrator dolžan zastopati deželnega tajnika.²⁴ 13. novembra 1614 je kot registrator prisegel Andrej Graffenweger. Na prisegi so bili navzoči poverjeniki, Bernardin pl. Barbo, prior iz Bistre, Danijel pl. Gall in deželni tajnik.²⁵ Formula prisega v letih 1596, 1607 in 1614 je bila protestantska. Najverjetneje je bila taka tudi leta 1616, vendar to ni povsem gotovo, saj je težko ugotoviti, kdaj točno je bila protestantska prisežna formula, ki je bila zapisana leta 1614, popravljena na katoliško. Prejšnji formuli, po katerih sta prisegla Krazenbacher in Asch, pa sta ohranjeni le v protestantski obliki. Leta 1616 je bil za deželnega registratorja postavljen Andrej Koppenjäger, ki je do takrat opravljal delo protipisarja v Trstu. Višji nakladniški urad v Trstu je bil v tistem času v stanovskem zakupu in Andrej Koppenjäger je bil vsaj od leta 1612 protipisar v tem uradu.²⁶ Kot registrator je prisegel 4. julija 1616 v navzočnosti predsednika urada poverjenikov, Danijela pl. Galla in pl. Lamberga. Prisego je dokumentiral deželni tajnik Hans Harerr.²⁷ Leta 1619 so stanovi registratorju načelno dovolili, upravljati tudi urad glavnega prejemnika,²⁸ to delo pa je (če sploh) opravljal le zelo kratko obdobje, saj je bil za glavnega prejemnika že v tem letu namesto predhodnika nastavljen Hans Seyfried pl. Rasp. Prav tako je Andrej Koppenjäger krajši čas opravljal tudi delo deželnega tajnika, verjetno po smrti deželnega tajnika Jakoba Kürchmayerja, najverjetneje le konec dvajsetih let 17. stoletja.²⁹ Stanovi so leta 1629 dovolili tudi nasprotno, da je ob primeru odsotnosti deželnega registratorja deželni tajnik skrbel tudi za registraturo, vendar le v zadevah "expeditionibus". Za to delo je deželni tajnik prejemal 200 goldinarjev.³⁰

¹⁶ AS, Stan. I, C. P. 1, 4, 16.

¹⁷ AS, Stan. I, Protokol IV, šk. 878, fol. 455. AS, Stan. I, C. P. 1, 8, 13-14, fol. 84-85.

¹⁸ AS, Stan. I, šk. 571.

¹⁹ AS, Stan. I, C. P. 1, 9, 20, fol. 131.

²⁰ AS, Stan. I, šk. 571.

²¹ AS, Stan. I, C. P. 1, 9, 28, fol. 247-249.

²² AS, Stan. I, C. P. 1, 10, 8, fol. 151 sl.; P. Radics, Das Archiv der krainischen Landschaft, Laibacher Zeitung, 1862, str. 1134.

²³ AS, Stan. I, C. P. 1, 10, 13, fol. 296.

²⁴ AS, Stan. I, C. P. 1, 10, 30, fol. 442 (23. 2. 1614).

²⁵ AS, Stan. I, šk. 571.

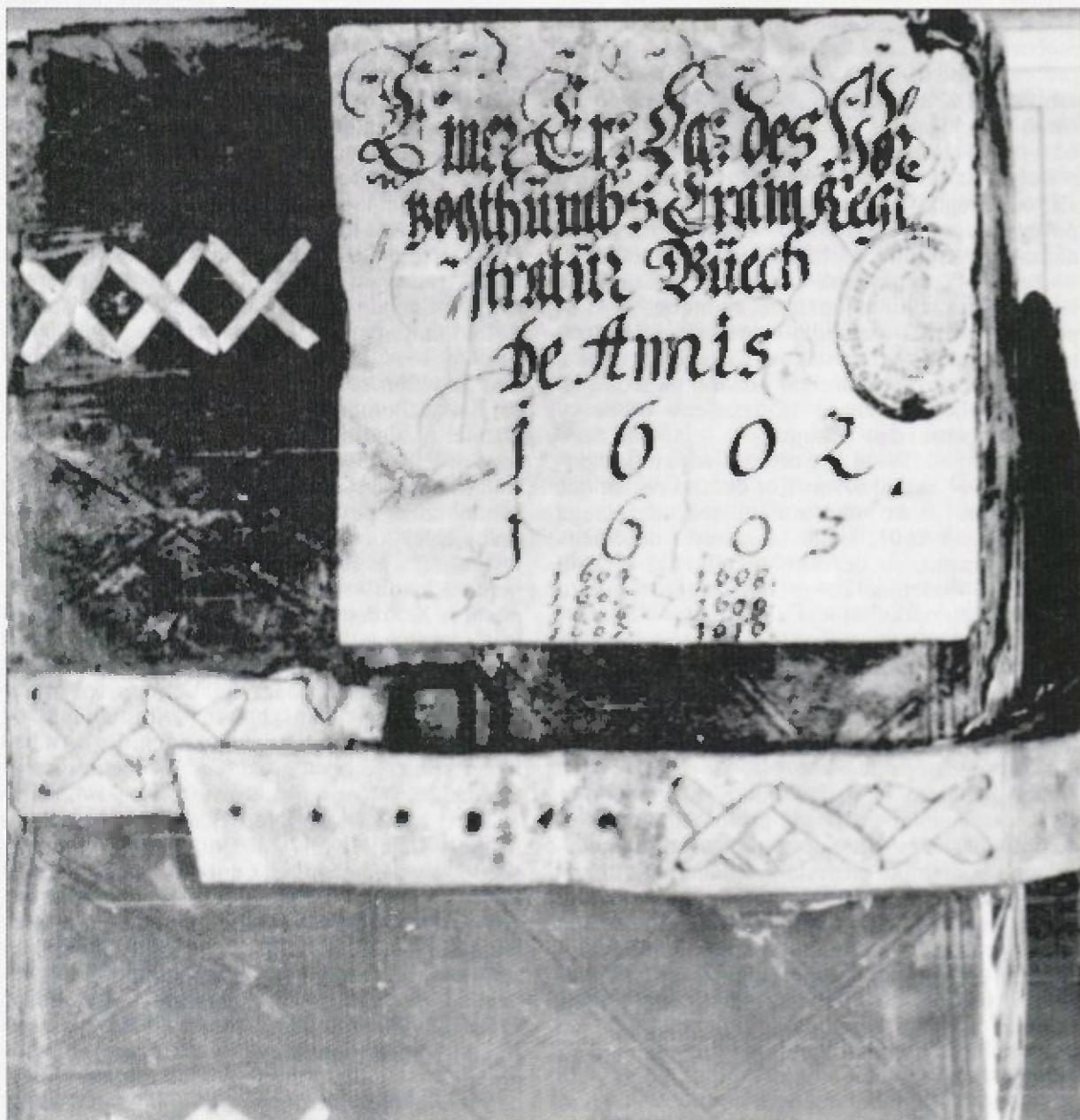
²⁶ AS, Stan. I, fasc. 294c, šk. 472.

²⁷ Prav tam.

²⁸ P. Radics, Das Archiv, str. 1134.

²⁹ AS, Stan. I, fasc. 318/a, šk. 571, št. 48.

³⁰ P. Radics, Das Archiv, str. 1134 sl.

*Naslovnica registraturnega protokola kranjskih deželnih stanov št. 12 za obdobje od 1602 do 1610.
AS, Stan. I, šk. 858.*

V dvajsetih letih 17. stoletja so stanovi začeli nastavljati v registraturo poleg deželnega registratorja in njegovega adjunkta tudi protokoliste. Protokolista je vodil protokole deželnega zbora in drugih stanovskih zasedanj. Glavne spise je dobesedno prepisoval v redne protokole. Moral je biti poslušen, zvest in pokoren deželnim poverjenikom in registratorju ter opraviti tisto, kar so mu le ti ukazali. Kot je zapisano v njegovi prisegi, je bil dolžan spise, ki so mu jih izročili, vpisati in oštevilčiti. Spise je vnašal in nato razvrstil po abecednem redu, da so se lahko hitro našli v knjigah. Tudi on je bil tako kot drugi

stanovski uslužbenci deželne pisarne in registrature zavezan k molčečnosti. Ničesar od tistega, kar so mu izročili ali pokazali deželni poverjeniki ali registrator, ni smel izdati. Spisov ni smel dajati brati drugim, tudi ne sorodnim uradnikom v deželni pisarni. Izdajal jih je lahko le z vednostjo poverjenikov in registratorja, brez njihove vednosti pa jih ni smel dajati nikomur.

V decembru leta 1622 je bil potem, ko je z mesta protokolista odstopil Matevž Švajger, na to mesto sprejet Mihael Sitich. Prisegel je 3. marca 1622 ob navzočnosti poverjenikov Jurija pl. Moškona, Erazma pl. Šrajerja, in Henrika pl.

Paradeiserja. Prisega se je udeležil tudi deželni registrator Andrej Koppenjäger.³¹ Sočasno je dal prisego glede deželnih tajnosti tudi Krištof Pöppler. 10. aprila 1623 je kot protokolist prisegel Oberreger ob navzočnosti poverjenikov Jurija pl. Wagna in Hansa Friderika pl. Raubarja. 18. avgusta 1625 pa je kot protokolist dal to prisego Nikolaj Šinigoj v navzočnosti pl. Barba in poverjenika pl. Kacijanarja.³²

Konec 16. stoletja se je na Kranjskem odnos med protestantskimi in katoliškimi stanovi poslabšal. Potem ko je oktobra 1598 nadvojvoda zaprl stanovsko šolo in ukazal, da morajo vsi stanovski predikanti zapustiti njegove dežele, ter z imenovanjem protireformacijske komisije leta 1599, s škofom Hrenom na čelu, so se znotraj stanovska razmerja hudo zaostila. Februarja 1599 sta se na zasedanju deželnega zbora ob razpravi o verskih razmerah s sabljami spopadla katolik in deželni vicedom Jožef pl. Rabatta in protestant grof Herbert pl. Turjaški. Deželni stanovi so nato Rabatti odvzeli kranjsko deželanstvo, ki ga je prejel šele leto pred tem, in mu v prihodnje prepovedali vstop v deželno hišo.³³ Nezaupanje med taboroma je bilo opazno tudi pri delovanju registrature. Protestantski in katoliški stanovi so začeli v deželni registraturi ločeno voditi vsak svoje spise. Pri tem so drug drugemu preprečevali vpogled v najpomembnejše spise. Vsaka stran je imela del svojih spisov ločeno v posebni skrinji, ki je bila sicer v registraturi in tako vedno pri roki, vendar je bila zaklenjena. Ključ za vsako od obeh skrinj so hranili v dveh posebnih zapečatenih škatlah, ti škatli pa je posebno skrbno hranil deželni registrator.³⁴

Z zmago protireformacije se je to spremenilo. Leta 1616 je škofu Hrenu najprej uspelo s posredovanjem nadvojvode Ferdinanda, ki je takrat prišel v Ljubljano, da so mu stanovi izročili najprej njihovo knjižnico. Sestavni del te je bila tudi Trubarjeva osebna knjižnica, ki jo je zapustil deželnim stanovom. Stanovi so se sicer dolgo in trmasto upirali škofovim zahtevam. Knjižnico so nato dobili ljubljanski jezuiti. Leta 1628 je deželni knez sprejel sklep o izgonu protestantskega plemstva. Protestantski plemiči so se morali izseliti ali pa prekrstiti v katolicizem. Ljubljanski škof pa je dobil kot deželnoknežji komisar pooblastilo,³⁵ da opravi vizitacijo v deželnem arhivu. Komisija je s škofom Hrenom na čelu preiskala deželnostanovsko registraturo in iz nje odstranila nekaj sto slovenskih tiskov. Poleg tega je komisija temeljito pregledala spise v deželni registraturi. Del spisov je nato odpeljala iz sta-

novskega arhiva v škofovo rezidenco v Gornjem Gradu. Iz stanovskega arhiva je protireformacijska komisija odpeljala te spise:

- spise in resolucije, ki so se nanašali na reformacijo;
- Bruške libele (na podlagi katerih je bila plemiškimi stanovom zagotovljena verska svoboda);
- različne obravnave med cesarjem in deželnimi stanovi, ki so zadevale resolucije;
- različne deželnozborske spise;
- obravnave deželnostanovskih odposlanstev;
- del najpomembnejših konceptov.³⁶

Deželni stanovi nad ukrepi komisije niso bili navdušeni, vendar se tem ukrepom niso zoperstavili in tako je bil precejšen del stanovskega arhiva odpeljan v Gornji Grad. Akcijo za vrnitev tega dela stanovskega arhiva je leta 1726 začel deželni registrator Karel Seyfried Perizhoff.

Leta 1632, po smrti Koppenjägerja, je bilo mesto registratorja podeljeno advokatu dr. Juriju Planini.³⁷ Ta je obenem opravljal tudi naloge adjunkta pri deželnem tajniku.³⁸ Leta 1638 je bil kot registrator nastavljen Hans Huchbar.³⁹ Kot registrator ga je 17. julija 1650 nasledil Janez Dienstman, doktor prava in advokat pri ograjnem sodišču. Pri njegovi prisegi so bili navzoči Volk Engelbrecht grof Turjaški, deželni glavar in predsednik urada poverjenikov, Gotfried pl. Gall in poverjenik Franc Gašper baron Prenner. Dogodek je zapisal deželni tajnik Wolfgang Markovič.⁴⁰ Dr. Dienstmann je pregledal vse spise v arhivu in ga začel preurejati po vzoru Štajerske ter o tem izdelal memorial. Točni podatki o tem, kako naj bi preuredil arhiv, manjkajo, verjetno pa dela ni končal, saj je bil v uradu le kratko obdobje. Že istega leta ječasno vodstvo registrature prevzel dr. Martin Ottenauer, ki je bil tudi adjunkt deželnega tajnika. Stanovi so mu dotedanjo plačo registratorja s 300 goldinarjev povečali na 500 goldinarjev, ob tem so mu plačali še 150 goldinarjev za preselitev.⁴¹

Leta 1650 je v Ljubljani potres močno poškodoval deželno hišo, zato se je deželni registrator iz nje preselil. Registratorju so stanovi za stroške stanovanja namenili 150 goldinarjev na leto. Marca 1650 je potem, ko so ga imenovali vsi štirje stanovi, kot adjunkt knjigovodje in registratorja prisegel Gabrijel Lukančič. Prisegel je v navzočnosti Volka Engelbrehta grofa Turjaškega, deželnega glavarja in predsednika urada poverjenikov, ter poverjenikov Franca Gašperja pl. Prennerja in Gotfrieda pl. Galla. Prisego je prebral deželni tajnik Wolfgang Markovič.⁴² Ob odhodu iz urada, leta 1655 je dr. Ottenauer dobil

³¹ AS, Stan. I, fasc. 318a, šk. 571.

³² Prav tam.

³³ AS, Stan. I, C. P. 1, 7, 52, fol. 535, 537, 538.

³⁴ AS, Stan. I, šk. 735.

³⁵ Točen datum, kdaj naj bi prejel in izvedel to pooblastilo, iz virov ni razviden. Kasnejši spisi, ki poročajo o dogodku, ga ne datirajo.

³⁶ AS, Stan. I, fasc. 405, šk. 735.

³⁷ AS, Stan. I, C. P. 1, 5, 49.

³⁸ AS, Stan. I, C. P. 1, 15, 50.

³⁹ Več o tem glej: E. Umek, Sejni zapisniki, str. 100 sl.

⁴⁰ AS, Stan. I, šk. 571.

⁴¹ AS, Stan. I, C. P. 1, 18, 31.

⁴² AS, Stan. I, šk. 571.

100 cesarskih tolarjev in 300 goldinarev odpravnine.⁴³ Za njim je postal deželni registrator Gabrijel Lukančič; ta se je spet naselil v deželni hiši. Leta 1659 je Lukančič zapustil registraturo in bil imenovan za deželnega tajnika. V registraturi mu je sledil Hans Jurij Selenič pl. Helenburg. Ob njegovi prisegi so bili navzoči grof Turjaški, glavar in predsednik urada poverjenikov, ter drugi poverjeniki in številni drugi deželani. Prisego je dal med deželnim zborom 31. maja 1659.⁴⁴

V tem obdobju so imeli stanovi veliko pripomb k registratorjevemu delu. Popisi, ki jih je pripravil registrator, so bili pomanjkljivi, poleg tega je spise iz arhiva posojal deželanom. Zaradi neprimerne dela je v registraturi nastal velik nered. Deželni poverjeniki so zato znova izdali že večkrat potrjen sklep, da registrator ali kdor koli drug, ki je zaposlen v registraturi oziroma stanovskem arhivu, ne sme brez ukaza ali privolitve vsaj treh poverjenikov (na Kranjskem so bili poverjeniki navadno štirje) dati iz urada kakršnega koli dokumenta.⁴⁵

Deželni registrator Hans Jurij Selenič pl. Helenburg je umrl 12. junija 1665.⁴⁶ Naslednji registrator je prisegel 10. avgusta 1665 na deželnem zboru, prav tako ob navzočnosti številnih deželanov. To je bil Marks pl. Perizhoff. Poimensko so pri prisegi navedeni posebno pomembni deželani. Janez Gothardt baron pl. Egkh in Hungerspach, deželni vicemaršal; in vsi štirje poverjeniki: Ludvik Cirian prelat iz Bistre, Janez Herbart pl. Kacijanar grof Begunjski, Bernardin baron pl. Barbo, Karel pl. Valvasor. Dogodek je dokumentiral takratni deželni pisar in deželni tajnik, dr. prava Gabrijel Lukančič.⁴⁷ Delo deželnega registratorja je Marks Perizhoff opravljal od leta 1665 do leta 1688. Njegov sin Marks Jožef Perizhoff je kot akcesist⁴⁸ v deželni registraturi prisegel 19. februarja 1679 v deželni hiši v stanovski posvetovalnici ob navzočnosti: deželnega glavarja Janeza Žige kneza Eggenberga, predsednika poverjenikov in stolnega dekana Oktavija barona Buccelinija, Karla grofa Barba, Henrika pl. Raubarja, Avgušтина pl. Paradeiserja, poverjenika Jurija Žiga grofa Gallenberga in glavnega prejemnika pl. Engleshauserja.⁴⁹ Stanovi so deželnemu registratorju leta 1671 znova izstavili dekret, da iz arhiva ne sme dajati spisov brez privolitve poverjenikov. Izjema je bil le višji deželni tajnik.⁵⁰

Leta 1688 pa je Marks Jožef Perizhoff prisegel kot deželni registrator. Stanovom se je zdel še posebno primeren za deželnega registratorja, saj ga je v to delo uvajal že njegov oče. Poleg pomena izobrazbe so stanovi poudarili tudi pomen izkušenj za delo v uradu. Leta 1688 je Marks Jožef Perizhoff ugotovil, da so deželnozborski spisi v stanovskem arhivu delno nepopolni. Predlagal je, da bi manjkajoči deli spisov prepisali iz izvirnikov, ki so se ohranili v pisarni deželnega vicedoma. O tem so se stanovi tudi dogovarjali, vendar pa zadeve niso izvedli do konca.⁵¹ Marks Jožef Perizhoff je bil pri delu registratorja mnogo doslednejši, kot nekateri njegovi predhodniki. Tako leta 1700 ni hotel izročiti stanovskih protokolov deželnemu maršalu ter je le tega napotil k deželnim poverjenikom, češ naj si najprej pri njih dobi soglasje.⁵²

Leta 1692 je kot akcesist v registraturi prisegel Janez Krstnik Ehrnreich.⁵³ Akcesist je prisegel zvestobo in poslušnost deželnim poverjenikom, da bo obravnaval ne le vse spise, ki se nanašajo na deželna posvetovanja, ampak tudi stare odposlane spise in obravnave, kolikor le ti še niso registrirani in primerno razvrščeni v registraturi. Te je akcesist vnesel v registraturni protokol v registraturi, določen za to. Nato jih je razvrstil na temu namenjena mesta in skrbel za njihovo urejenost. Iz registrature, arhiva in drugih deželnih spisov ni smel brez dovoljenja poverjenikov izdati nobenih podatkov. Opravljati je moral tisto, kar so mu ukazali registrator ali deželni poverjeniki, pridno in v korist vseh, po svojih najboljših zmožnostih, skrbeti za deželne koristi in se izogibati škode. Akcesist je prisegel, da bo vso svojo pridnost uporabil za opravljanje svoje službe v registraturi. Posebej je prisegel še, da ne bo izdal nobene tajnosti iz spisov, ki so shranjeni v arhivu, ali iz tistih, ki prihajajo v registraturo, ampak bodo vse tajnosti odšle z njim v grob.⁵⁴ Za njim je kot akcesist prisegel Anton Dominik Blanchart.

Marksa Jožefa Perizhoffa je na mestu registratorja leta 1722 nasledil Karel Seifried Perizhoff. Družina Perizhoff je pri urejanju deželnih spisov imela pomembno vlogo, posebno Karel Seifried Perizhoff. V obdobju, ko je bil on registrator, je 48 knjig deželnostanovskih protokolov dobilo današnjo obliko.⁵⁵ Za pregled nad temi protokoli je izdelal tako imenovano "Carniolio Pragmatico" v dveh knjigah.⁵⁶ Knjigi sta narejeni

⁴³ P. Radisc, *Das Archiv*, str. 1134 sl.

⁴⁴ AS, Stan. I, šk. 571.

⁴⁵ P. Radisc, *Das Archiv*, str. 1134 sl.

⁴⁶ AS, Stan. I, šk. 571.

⁴⁷ Prav tam.

⁴⁸ AS, Stan. I, C. P. 1, 21, 45.

⁴⁹ AS, Stan. I, šk. 571.

⁵⁰ AS, Stan. I, C. P. 1, 26, 5.

⁵¹ AS, Stan. I, C. P. 1, 32, 47.

⁵² P. Radisc, *Das Archiv*, str. 134 sl. tudi C. P.

⁵³ Prav tam.

⁵⁴ AS, Stan. I, fasc. 318a, šk. 571.

⁵⁵ E. Umek, *Sejni zapisniki*, str. 100.

⁵⁶ Celoten naslov se glasi: "CARNIOLIAE PRAGMATICA, Betreffend den SESSIONS SCEMATISMUM auch Andere alte gewohnheiten und gut observirte actus in politicis, economicis, Civilibus, et militaribus extrahirt auss denen Landtagss, Ausschuss, Conferenz und Sessions Protocollen durch

po protokolih in ne strogo kronološko ter obsegata obdobje od leta 1530 do leta 1742. Delo je Perizhoff pripravljaj 17 let. H knjigama je izdelal tudi indeks in ga poimenoval *Lexicon*.⁵⁷ Izdelal je še "Repertorium Sive Melius Informationes über die vornembste und wichtige Schrufften etc."⁵⁸ V popisu je navedena tudi numeracija spisov po omarah, ki so bile označene s črkami A, B, C, D, E, F itd., znotraj teh je spise uredil po skupinah.

Potem, ko so vsi deželni registratorji vse od prvega Haltenspilla stanovali v deželni hiši, se je v obdobju Marksa Perizhoffa v deželni hiši deželno knjigovodstvo preselilo tudi v prostore registratorjevega stanovanja. Marksu Perizhoffu, ta se je zato izselil, so stanovi vsako leto namenili po 100 goldinarjev kot nadomestilo za stanovanje. Enako je veljalo za njegovega naslednika Marksa Jožefa Perizhoffa; to odločitev so stanovi sprejeli v dekretu z dne 15. decembra 1688. Problem v zvezi z registratorjevim stanovanjem se je zapletel v času ko je bil deželni registrator Karel Seifried Perizhoff. Stanovi so mu januarja 1722 nakazali le plačo v višini 325 goldinarjev brez dodatka 100 goldinarjev za stanovanje. Karel Seifried Perizhoff si je zelo prizadeval, da bi omenjeni denar nakazali tudi njemu.⁵⁹ Karel Seifried Perizhoff je bil leta 1729 po zavrnitvi prošnje za povišanje, ki jo je dal kot deželni registrator skupaj z dvema adjunktoma registratorja in petimi pisarniškimi uradniki, ki so bili nastavljeni v registraturi, znova razočaran. Zato je menil, da se mu godi velika krivica.⁶⁰ Leta 1739 pa je končno tudi Karel Seifried Perizhoff dočakal povišanje svoje plače, od katere se po njegovih besedah ni dalo živeti.⁶¹ Stanovi so mu k njegovim 300 goldinarjem plače dodali še 100 goldinarjev. Seveda pa Perizhoff ni bil zadovoljen in je stanove opozoril, da je deželni registrator že pred 200 leti imel 500 gol-

dinarjev plače.⁶² V vsakem primeru pa je bil denar, namenjen za registraturo, tam tudi porabljen in se ni smel prerazporediti drugam. Tako je leta 1732 tudi denar, ki je ostal od plače prejšnjega adjunkta v deželni registraturi Tomaža Kleina, moral ostati v registraturi.⁶³

Deželnemu registratorju so stanovi od začetka dajali plačo, vendar ne tako visoke kot nekaterim drugim deželnim uradnikom. Že leta 1587, ko so stanovi povečali plačo knjigovodji, se je registrator neuspešno trudil, da bi plačo zvišali tudi njemu.⁶⁴ Sredi 17. stoletja je registratorjeva plača znašala 500 goldinarjev. Leta 1689, ko so se stanovi trudili, da bi čimveč privarčevali, so registratorju znižali plačo s 525 goldinarjev na 425 goldinarjev.⁶⁵ Od teh 425 goldinarjev pa je bilo 100 goldinarjev nadomestilo za stanovanje.

Registrator je bil podobno kot drugi deželnostanovski uradniki deležen nekaterih ugodnosti. Tako so mu stanovi večkrat namenili proviant. Leta 1679 so stanovi deželnemu registratorju namenili za oskrbo 20 starov pšenice.⁶⁶ Leta 1685 je registrator prejel namesto 20 starov pšenice protivrednost v denarju, ki je znašala 60 goldinarjev.⁶⁷ Leta 1687 je od stanov spet prejel 20 starov pšenice.⁶⁸ Leta 1689 so stanovi namenili registratorju namesto pšenice spet protivrednost v denarju v višini 60 goldinarjev. To sicer ni bilo slabo, vendar je bilo manj, kot so prejeli drugi deželni uradniki: deželni knjigovodja je prejel 200 goldinarjev, deželni tajnik tudi 200 goldinarjev, višji prejemnik sredstvenine 180 goldinarjev, nižji prejemnik prav tako 180 goldinarjev, "pomočnik knjigovodje" (Vice Buchalter) 170 goldinarjev, vojaški tajnik 100 goldinarjev, adjunkt vojaškega tajnika tudi 100 goldinarjev itd.⁶⁹

Poleg tega je dobil deželni registrator podobno kot drugi deželni uradniki novoletno darilo (tako npr. leta 1680) in koledar, vendar nekoliko redkeje kot deželni knjigovodja in tajnik.⁷⁰ Leta 1728 je Karel Seifried pl. Perizhoff zaprosil stanovske poverjenike za povečanje sredstev za pisarniške potrebščine in za odobritev novoletnega darila ("8 species taller") ter koledarja.⁷¹ Poleg tega so stanovi registratorju dajali denar tudi za pisarniške potrebščine, tako je dobil Marks Jožef Perizhoff leta 1695 v ta namen poleg že izplačanega denarja za potrebščine za te še dodatnih 16 tolarjev.⁷² Kadar je moral regi-

mich Carl Seyfrid von Perizhoffen auf Ehrnheimb dieser Einer Löbl(ichen) Landschaft in Crain Geschwornen Registratoris, Pars I, II. AS, Stan. I škaf 937 (knjiga I) in 938 (knjiga II). Prepisi knjig so tudi v zbirki rokopisov.

57 LEXICON über Erst: und Andern Theil der CARNIOLIAE PRAGMATICAE aufgerichten Durch Mich Carl Seyfridt von Perizhoffen auf Erenhaimb Landschaftlichen Registratoren alda, im Jahr 1736. AS, Stan. I, šk. 939. O tem glej tudi, E. Umek, nav. d., str. 101.

58 Celoten naslov se glasi: "Repertorium Sive Melius Informationes über die vornembste und wichtige Schrufften so in Dieser E.L. Laa. in Crain Registratur vorhanden und alwo solche darinen zu finden seynd durch mich Carl Seyfrid Perizhoff E.E. Laa. Registrator aus allen actis und Handlungen zu finden aintragen und eygenhändig beschreiben worden, Laibach 1722".

59 AS, Stan. I, fasc. 405, šk. 735. Archiva.

60 AS, Stan. I, C. P. 1, 98 in 99. Tekst v katerem piše o svojem razočaranju je končal tako: "Et haec prae notitia justissimi mei doloris erga illos quorum interfuit loqui, et tacuerunt".

61 AS, Stan. I, C. P. 2, 47, 246.

62 AS, Stan. I, C. P. 2, 47, 247.

63 AS, Stan. I, C. P. 2, 45, 103.

64 AS, Stan. I, Protokol IV, str. 560.

65 AS, Stan. I, C. P. 1, 32, 27.

66 AS, Stan. I, C. P. 1, 27, 46.

67 AS, Stan. I, C. P. 1, 32, 41.

68 AS, Stan. I, C. P. 1, 29, 17.

69 AS, Stan. I, C. P. 1, 33, 35.

70 AS, Stan. I, C. P. 1, 27, 45.

71 AS, Stan. I, fasc. 405, šk. 735. Archiva.

72 AS, Stan. I, C. P. 1, 34, 23, in 1, 39, 85.

strator na službeno pot, je dobil dnevnic. Tako je leta 1719 deželni registrator za pot v Gradec prejel dnevnic v višini 7 goldinarjev nemške veljave, poleg tega pa še poračun stroškov za konja.⁷³ Stanovi so svoje uradnike počastili tudi ob drugih priložnostih, tako je adjunkt registratorja Marks Jožef Perizhoff ob poroki od stanov prejel 50 goldinarjev.⁷⁴

Deželni arhiv se je v 18. stoletju znašel v prostorski stiski. Tako je Karel Seifried Perizhoff leta 1728 pisal stanovom, kako je deželna registratura prenapolnjena s stanovskimi spisi, da ni nikjer nobenega prostora več in da prosi za dodelitev dodatnih prostorov. Potožil je tudi, da ima pri tej množici spisov zelo veliko dela, saj vsakodnevno izdaja prepise in izvlečke iz omejenih spisov ter posreduje številne informacije. Sredstva, ki so mu dodeljena za pisarniške potrebe, v višini 24 goldinarjev, pokrijejo le polovico stroškov, zato ne more posredovati nekaterih pomembnih prepisov in podobno, kar se od njega zahteva. Poverjenike je prosil za novih 24 goldinarjev za pokritje pisarniških stroškov. Poleg tega je poverjenike opozoril, da tudi on sodi v krog deželnih uradnikov, ki prejmejo novoletno darilo, in če se zgodi, da ga ne prejme, je to le zaradi samovolje nekaterih, saj mu darilo pripada. Prosil je stanove, naj v zgled drugim uradnikom tudi njemu namenijo običajno novoletno darilo skupaj s koledarjem.⁷⁵

V 18. stoletju se je število uradnikov v registraturi večalo. Tako so bili v registraturi v tem času nastavljeni že trije adjunkti registratorja. Leta 1722 so bili to Tomaž Klein, Franc Crue in Dominik Blanschart. Službo so morali opravljati vestno in biti vsakodnevno v uradu registrature, kot je bilo zapisano v njihovi instrukciji. V nasprotnem so jim stanovi zagrozili z odpustitvijo in nastavitvijo novih uradnikov. Tak sklep so deželni stanovi sprejeli na zasedanju deželnega zbora 15. januarja 1722. Poverjeniki so adjunkte v uradu nato seznanili s tem sklepom in jih opozorili na to, kaj jih čaka, če bodo nevestno opravljali službo.⁷⁶ To kaže, da pri delu v uradu verjetno niso bili najbolj vneti. Poleg števila so stanovi skrbeli tudi za kakovost uradnikov. Poverjeniki so 13. februarja 1733 deželnim stanovom predlagali, da se v registraturi nastavlja dobre osebe in da se plačo stanovskega ingrosista Johana Georga Pernegkherja v višini 320 goldinarjev nameni za registratorjevega adjunkta Marksa Antona pl. Perizhoffa ter v deželni pisarni za Janeza Mehtiga in Franca Ksaverija Knipergerja, ki oba zelo dobro in lepo pišeta. Denar naj se da tudi drugemu adjunktu registratorja Tomažu Ignaciju Kleinu zaradi "voluminoznega dela". Leta 1735 so stanovi zaradi sta-

rosti dveh zapriseženih adjunktov registratorja, Tomaža Ignacija Kleina in Dominika Blanscharta, da ne bi prišla po njunem odhodu registratura v nered, k njima dodelili še Nikolaja Maliča. Malič je dotlej opravljal dela akcesista v deželni pisarni. V registraturo so ga predstavili zato, da bi pridobil izkušnje in se usposobil, za novo delo. Malič je bil za to delo primeren, ker je znal latinsko. Prav tako so v registraturo na novo delo postavili še Tomaža Garzarollija.⁷⁷ Sočasno so poslali dopis tretjemu adjunktu v registraturi Marksu Antonu pl. Perizhoffu in mu ukazali, da mora biti v registraturi vsak delovni dan od 8.00 do 11.00 dopoldne in popoldne od 14.00 do 17.00 ter ga resno opozorili, da mu bodo drugače odpovedali službo in seveda tudi plačo. K takemu sklepu jih je navedlo njegovo neredno delo v registraturi in izostajanje z dela, zaradi česar so ostali spisi nevloženi v registraturo, ta pa je bila zato neurejena. Leta 1738 je odšel adjunkt registratorja Marks Anton pl. Perizhoff za tri mesece na Dunaj in za to obdobje so mu stanovi dovolili zapustiti službo ter mu za pot izdali še prijazen potni list.⁷⁸

Karel Seifried Perizhoff se je leta 1748 kot deželni registrator upokojil, verjetno predvsem zaradi Haugwitzovih upravnih reform, ki so sledile nastopu cesarice Marije Terezije. Perizhoff je živel še dolgo in bil leta 1781 med člani Academie Operosorum.

Kljub temu da skrb registratorja za arhiv kranjskih deželnih stanov ni bila vedno vzorna, pa je registrator imel pomembno vlogo pri ohranjanju njihovih spisov. To je najlepše vidno v primerjavi s spisi ograjnega sodišča, za katere deželna registratura po sklepu stanov iz leta 1587 ni bila pristojna. Tako so leta 1650 poverjeniki ugotovili, da spise ograjnega sodišča, ki so bili shranjeni pod obokom v deželni hiši, žrejo miši in podgane. Zato so poverjeniki stanovom leta 1651 predlagali, da se tudi za te spise nastavi uradnika, ki bi popisal in uredil spise sodišča ter jih dal v skrinje, izdelane za ta namen, da bi bili tam v prihodnje shranjeni. Gotovo je tudi manjši skrbni stanov za spise ograjnega sodišča pripisati krivdo za skromno ohranjenost le teh, na drugi strani pa je arhiv kranjskih deželnih stanov za čas od 16. stoletja dalje dokaj vzorno ohranjen. Ograjno sodišče je imelo sicer svojega pisarja, ta je bil tudi prvi, ki naj bi skrbel za sodne spise, večinoma pa ni imelo svojega tajnika. V deželni pisarni pa sta bila dva tajnika: za večji del spisov je skrbel deželni tajnik, za drugi, manjši del spisov, ki so bili vojaške narave, pa je skrbel vojaški tajnik. Upravne, pa tudi vojaške spise je deželni tajnik predajal deželnemu registratorju. To pa ni veljalo za sodne spise.

⁷³ AS, Stan. I, C. P. 1, 42, 80.

⁷⁴ AS, Stan. I, šk. 939, Lexicon.

⁷⁵ AS, Stan. I, fasc. 405, šk. 735. Archiva.

⁷⁶ AS, Stan. I, fasc. 405, šk. 734. Beamte der Registratur.

⁷⁷ AS, Stan. I, fasc. 405, šk. 734. Beamte der Registratur.

⁷⁸ Prav tam.

CARNIOLLAE PRAGMATICÆ

Betreffend den . . .

SESSIONIS SCHE- MATISMUM.

auch

*Andere alte gerichte und mit der-
selben actus in politicis, economicis,
civilibus, et militaribus extrahirt
aus den Landtag Ausschuss
Conferenz, und Sessionen Protocollen
durch mich*

*Carl Seyditz von Petzhausen auf
Christmann dieser einer Zeit Carl
in Crain Jeschewen Registrarius*

PARS I^{ma}

Nekateri deželni tajniki so bili pri svojem delu nevestni. Tako deželni tajnik Burkhard pl. Hizing (tajnik od 1629 do 1646) ni predal velikega dela spisov iz deželne pisarne v registraturo, ampak jih je prepustil svojemu nasledniku Janezu Bučarju (tajnik od 1646 do 1650). Ta pa za spise, ki so ostali v deželni pisarni od prej, ni skrbel in so se zato izgubili. Deželni glavar in predsednik urada poverjenikov Volk Engelbreht grof Turjaški je leta 1663 zaradi teh izgubljenih spisov opozoril stanove, naj posvečajo večjo pozornost zanesljivosti deželnih tajnikov; pomembno je, da imajo tajniki tudi zanesljivega akcesista, ki poskrbi za red tudi tedaj, ko je mesto deželnega tajnika prazno.⁷⁹ Nasledniki Janeza Bučarja na mestu deželnega tajnika (Markovič, Lukančič itd.) so bili mnogo zanesljivejši od predhodnika.

Pozneje je postala praksa, da je deželni registrator v primeru smrti deželnega tajnika pregledal njegove spise in sodeloval pri inventuri njegove zapuščine. Tako so poverjeniki leta 1720 po smrti deželnega tajnika Antona Fridrika pl. Raaba, izdali dekret, po katerem sta Marks Jožef pl. Perizhoff v imenu deželne registrature in Sigmund pl. Učan kot prihodnji deželni tajnik pregledala vse stanovske spise v Raabovi zapuščini. Tega pa stanovi pri drugih deželnih uradnikih, kot npr. pri akcesistih deželne pisarne, niso dosledno izvajali, zato je del deželno-stanovskih spisov ostal v privatnih zapuščinah in ni prišel v deželno registraturo ter se tako izgubil.⁸⁰

V arhiv kranjskih deželnih stanov so do leta 1749 vključeni tudi spisi deželnega glavarja.⁸¹ Deželni glavar je imel dvojen položaj, bil je član deželnih stanov in zastopnik tako deželnih stanov kot tudi deželnega kneza. Vključitev arhiva deželnega glavarja v stanovski arhiv pa ni bila samoumevna, saj je imel deželni glavar svojo lastno pisarno. Deželni glavar je prvotno rezidiriral na Ljubljanskem gradu, od tam pa se je v 17. stoletju preselil v Ljubljano nedaleč od deželne hiše. Tam so opravljali tudi sodne zadeve, ki naj bi jim predsedoval deželni glavar.⁸² Večinoma pa jih je vodil njegov namestnik (deželni upravitelj - "*Landeswerveser*").⁸³ Deželni glavar je imel svojo pisarno, ki jo je vodil njegov tajnik. Ta pa ni bil le glavarjev tajnik, ampak tudi njegov "registrator" velikokrat pa tudi njegov pisar in ekspeditor - vse v eni osebi. Pisarna deželnega glavarja je bila glede na število uradnikov manjša

od pisarne deželnih stanov, poleg tega pri deželnem glavarju ni bil nastavljen registrator. Pisarna deželnega glavarja se je konec 17. stoletja preselila v deželno hišo, in sicer v prostore, ki jih je pred tem za stanovanje uporabljal deželni knjigovodja. Vendar kot je leta 1736 pisal takratni tajnik deželnega glavarja Franc Ignacij Pogačnik, je bila glavarjeva pisarna v precej slabem stanju. Pisal je stanovom, da v pisarni ni nobenega popisa, da so spisi neurejeni in da so tudi pomembni spisi v "confusion". Zato je zaprosil stanove tudi v imenu deželnega glavarja, naj mu pomagajo pri ureditvi glavarjeve pisarne. O tem so deželni stanovi sklenili odločiti na zasedanju odbora.⁸⁴ Stanovi so ugotovili, da tajnik deželnega glavarja ni pokazal nobenega navdušenja za ureditev svojih prostorov in da se zato "nahaja v temni in smrdeči luknji". Ugotovili so, da bi bilo treba spise nujno preseliti zaradi velike vlage.

Zaradi pomanjkanja prostora so v prostorih deželne hiše in celo v stanovskem arhivu v tem času hoteli izvajati rekrutiranje novih vojakov. Ker pa je stanovski registrator temu nasprotoval, je ostal kot prostor za rekrutiranje le še pisarna, v kateri je bil s svojimi spisi tajnik deželnega glavarja.⁸⁵ Stanovi so nadalje zapisali, da ima deželno-stanovski arhiv zaradi obilice spisov prostorsko stisko in nima nobenega prostega prostora več, da pa bodo stanovi zaradi prostorske stiske svojega arhiva in hudo neprimernih prostorov deželnoglavarskega arhiva poskušali poiskati nov prostor, v katerem bi lahko enotno shranili oba arhiva. Uredili naj bi dovolj velik prostor, ne le za hrambo obeh arhivov, ampak naj bi priskrbeli tudi vnaprejšnji prostor za spise, ki bodo še tja prišli. Karel Seifried Perizhoff je predlagal stanovom, naj za ta namen kupijo hišo dr. Warthalla in jo priključijo k deželnemu dvorcu. Perizhoff je imel za to tudi svoje motive, saj je ugotavljal, da bi bilo tam dovolj prostora ne le za registraturo in glavarjevo pisarno, ampak tudi za njegovo stanovanje in stanovanje glavarjevega tajnika. Pri tem ni pozabil poudariti, da je registratorju že od nekdaj pripadalo stanovanje v deželni hiši. Perizhoff je nadalje predlagal, da bi na mesto sedanjega stanovskega arhiva, po njegovi preselitvi prestavili arhiv ograjnega sodišča, ki je bil prav tako kot spisi deželnega glavarja hranjen v neprimernih in vlažnih prostorih.⁸⁶

Karel Seifried Perizhoff si je začel tudi prizadevati za vrnitev tistega dela stanovskega arhiva, ki ga je iz Ljubljane v Gornji Grad odpeljal škof Tomaž Hren. Pri pregledovanju stanovskega arhiva je naletel na številne spise, ki so bili vpisani v registraturne knjige, vendar jih ni bilo v arhivu. Zato so stanovi leta 1726 na njegovo pobudo začeli akcijo za vrnitev odpelja-

⁷⁹ AS, Stan. I, C. P. 1, 23, 2.

⁸⁰ AS, Stan. I, C. P. 1, 42, 86.

⁸¹ Splošni pregled fondov državnega arhiva LRS, Ljubljana 1960, str. 28.

⁸² Razmerje med stanovsko in deželnoglavarsko pisarno bi bila zanimiva tema samostojne razprave. Razmerje je posebno zanimivo od tridesetih let 17. stoletja, ko je bil deželni glavar obenem predsednik urada poverjenikov.

⁸³ J. W. Valvasor, *Die Ehre*, Knjiga IX, str. 14sl.

⁸⁴ AS, Stan. I, C. P. 2, 47, 69.

⁸⁵ AS, Stan. I, C. P. 2, 47, 69. NB.

⁸⁶ Prav tam.

nih spisov. Prizadevanja za vrnitev odpeljanega dela stanovskega arhiva so kar dolgo trajala. Tako sta se leta 1758 predsednik deželni poverjenikov Karel grof Turjaški in grof pl. Barbo obrnila na reprezentanco in komoro v Ljubljani, pa tudi na cesarico Marijo Terezijo (prvič že leta 1757), da bi se na Kranjsko vrnil del stanovskega arhiva, ki je bil od tod odpeljan v Gornji Grad. Po njunem mnenju ni bilo več razloga, da bi spise kranjskega stanovskega arhiva hranili zunaj dežele "v nekem privatnem arhivu".⁸⁷ Poudarila sta, da so stanovi pripravljeni prevzeti stroške prevoza. Vendar pa stanovi arhiva še niso dobili nazaj. Od reprezentance in komore so dobili le ustni odgovor, da bodo poskusili stvari urediti v njihov prid. Stanovi so znova poskusili leta 1764, ko sta grof Blagaj in grof Lichtemberg zaprosila kranjskega deželnega glavarja, da se vrne del stanovskega arhiva iz Gornjega Grada, "saj je v njem veliko pomembnih deželnih spisov".⁸⁸ Seveda nista pozabila omeniti že dolgoletnih prizadevanj in zahtev, s katerimi so se stanovi obračali na ljubljanskega škofa, da bi jim vrnil odvzeto. Stanovi so svoje zahteve nadalje utemeljevali, da ni več vzroka za hranjenje spisov v Gornjem Gradu potem, ko "je bilo luteranstvo v deželi že davno srečno izkoreninjeno", in da stanovski spisi sodijo v "archivum publicum" in nimajo kaj iskati na privatnem gospostvu, ki je vrh vsega še zunaj dežele. Tam so "že skoraj dvesto let, zato so stanovi oropani možnosti vpogleda v njih." Tokrat pa so stanovska prizadevanja obrodila sadove. Tako so se leta 1764 dogovorili stanovi, deželni glavar in ordinarij ljubljanske škofije, da se odpeljani del stanovskega arhiva vrne prvotnim lastnikom.⁸⁹

SUMMARY

THE PROVINCIAL RECORDS OFFICE AND THE ARCHIVES OF THE DIETS FROM THE APPOINTMENT OF A REGISTRAR IN THE 16TH CENTURY TO THE ADMINISTRATIVE REFORMS IN THE PERIOD OF MARIA THERESA

In the 15th and 16th centuries, the importance of the provincial diets grew considerably. As a result of this, their administration apparatuses also became much larger. The number of clerks in the provincial and bookkeeping offices grew. Originally, the Diet scribe was responsible for the written material of each respective Diet. However, in order to be able to organise and manage their material better, the Diets appointed a registrar for this task. In 1586, the Diets established an archive in the Provincial House and appointed a registrar to keep their records, whom they provided with an apartment in the same house. In 1589, the Diet appointed an assistant (an adjunct) to the registrar. In the period of the Counter-Reformation in the early 17th century, the Commission of the Counter-Reformation took a part of the archives of the Diets out of the provincial house - mainly documents pertaining to religious matters. In the second half of the 18th century, the Diocese of Ljubljana returned these documents to the Diets. The article presents a list of all Provincial Diets' registrars up to 1747, as well as the adjuncts and other clerks in the Records Office (German: Registratur), such as Akzesists and Protokollists. The author presents a description of the responsibilities of the clerks in the Records Office as defined by the Assembly of the Provincial Diets in their instructions and decisions. The relations between the Records Office and the archives of the Diets, the provincial governor and the court for the nobility are also described.

⁸⁷ AS, Stan. I, fasc. 405, šk. 735.

⁸⁸ Prav tam.

⁸⁹ Prav tam.